

Homo novus na čele Uhorského kráľovstva

Pôvod a vzostup rodu Esterházy

Pôvod Esterházyovcov sa odvodzuje od staromaďarského rodu Salamon, ktorý vlastnil zem Vatha v hornej časti Žitného ostrova. Meno rod prijal od niektorého zo svojich už pokrstených predkov (biblické Šalamún), čo sa mohlo stať v priebehu 11. storočia. Okrem spomínanej zeme Vatha v Bratislavskom komitáte, ktorá sa nachádzala v okolí dnešných Eliášoviec (súčasť obce Nový Život v okrese Dunajská Streda), vlastnili aj iné majetky vo Vesprímskom komitáte.¹

Samotný rod, zachytený písomne prvýkrát v roku 1186 (*Magister Mocod de genere Salamon*), bol rozvetvený do viacerých vetiev. Pôvod Esterházyovcov môžeme sledovať od komesa Mikuláša (*Nicolaus de genere Salamon*) spomínaného v rokoch 1242 – 1248.² Titul komes sa pravdepodobne nespájal s funkciou župana (i keď to nemôžeme s určitou presnosťou vyvrátiť), ale bol skôr dedeným titulom v rámci rodu. Keďže Mikulášovi potomkovia nevstúpili do kráľovských služieb, nezískavali ďalšie donácie, veľmi málo vieme aj o ich postavení v rámci komitátu či neskoršej stolice. Jeden z nich, Ladislav, počas obsadenia Bratislavského komitátu českým vojskom Přemysla Otakara II. v sedemdesiatych rokoch 13. storočia, následnej vzbury magnátov a nakoniec po zaujatí územia Matúšom Čákom, odišiel na svoje majetky do Vesprímu. Ladislavovi synovia Tomáš, Pavol a Peter sa vrátili až v roku 1324. Petrovým synom Mikulášom II. a vnukom Blažejom sa začalo komplikované obdobie spojené s konfliktmi o majetok v rámci jednotlivých vetiev pôvodného rodu Salamon. Blažej (spomínaný v rokoch 1407 – 1425), prvý príslušník rodu, ktorý používal predikát *de Zerház*, bol v rámci týchto sporov dokonca odsúdený panovníkom na stratu hlavy a majetku (1425), keď vyplienil kúrie svojho príbuzného Žigmunda z inej vetvy rodu Salamon.³ Bol síce omilostený, no prišiel o takmer všetky majetky v Bratislavskej stolici. Blažejovi potomkovia (Ladislav II. a aj jeho syn Martin) v priebehu celého 15. storočia bojovali o ich navrátenie, ale neúspešne. Časť z nich sa dostala do rúk Illésházyovcov, ktorých pôvod siahal tiež k rodu Salamon.⁴ Martin získal od panovníka len kúriu v Zerháze a k nej prislúchajúci majer. Jeho syn Benedikt (1508 – 1553) po sobáši s Helenou Besseneyovou z Galanty spravil rázny krok: definitívne skoncoval so všetkými spormi s príbuznými, opustil rodičovský majetok a tak pretrhal väzby s pôvodným rodovým priestorom. Opustenú kúriu

1 BERÉNYI, László. Domini de Salomon-Watha dicti Zerhász de Genere Salomon. Der Ursprung der Familie Esterházy und ihre frühzeitliche Geschichte. In PERSCHY, Jakob - PRICKLER, Prickler (ed.). *Die Fürsten Esterházy. Magnaten, Diplomaten & Mäzene*. Burgenländische Forschungen, Sonderband XVI, Eisenstadt-Wien, 1995, Ausstellungskatalog, s. 33.

2 BERÉNYI, Domini de Salomon-Watha, s. 35 a 37.

3 BERÉNYI, Domini de Salomon-Watha, s. 41.

4 FEDERMAYER, Frederik. Sfragistický pohľad na erb Ilésházyovcov. In ŠIŠMIŠ, Milan (zost.). *Erbové listiny Patents of Arms*. Martin, 2006, s. 18. Okrem nich to boli ešte rody Thankázi, Póka z Bévatty, Orbán-Vattay, ktoré mali pravdepodobne aj spoločný rodový znak – vodného vtáka, ktorý sa objavuje na erboch viacerých týchto rodov. V prípade Illésházyovcov sa neskôr zmenil na Avaleriona – mytologického dravca, Esterházyovci používali Gryfa – mytologickú bytosť s telom leva, hlavou orla a krídlami. FEDERMAYER, Sfragistický pohľad na erb Ilésházyovcov, s. 20-22.